

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΑ

Είς ἐν ὑπὸ τὰ προηγούμενα τεύχη τῆς Ἀ' Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς διαπρεπῆς συντάκτης αὐτῆς ἐπραγματεύθη καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τῆς ἀρτιωτέρας μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος συστήματος τῶν Ἐξωτερικῶν Διδασκαλείων καὶ τῆς σύμφωνά πρὸς τοῦτο ἀνεγέρσεως τοῦ Μαρασιείου Διδασκαλείου. Τὸ ζήτημα, κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρον, ἐπισχόλησεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὴν «Ἐθνικὴν Ἀγωγήν» κατὰ δὲ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς τῆς 1898 ἀπὸ τῶν στηλῶν αὐτῆς δύο ἄνδρες εἰδικώτατοι περὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἔκριναν αὐτὸ ἄξιον ἰδίως προσοχῆς καὶ μελέτης.

Ὁ κ. Μπουκουβάλας ἐξήρε τὰ ἄλλα προσόντα, ἀλλὰ καὶ ὑπέδειξε τὰς ἐλλείψεις τῆς κοινωνικῆς μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων μας χωρὶς νὰ προβῆτε ἀναζητήσιν τῶν καταλλήλων πρὸς θεραπείαν μέσων ὁ κ. Γεωργαντᾶς κατόπιν ἐπισκόπησε τὸν ὄργανισμόν τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ πολιτισμένου κόσμου Διδασκαλείων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ ἐταλαντεύθη ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ συστήματος τῶν Συνδιδαιτητικῶν ἢ τῶν Ἐξωτερικῶν Διδασκαλείων, ὡς μᾶλλον συντελεστικῶν εἰς τὴν μόρφωσιν μελλόντων διδασκάλων, ἀλλ' ἐφάνη ἀποκλίων ὑπὲρ τῶν δευτέρων. Ὁ κ. Λυκούδης πρὸ τινος ὀρισμένως καὶ πειστικώτατα ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ Συνδιδαιτητικοῦ συστήματος καὶ ἔκρινε τοῦτο τὸ μᾶλλον συντελεστικὸν μέσον πρὸς ἀρτίαν μόρφωσιν Δημοδιδασκάλων καὶ παρ' ἡμῖν.

Προφανῶς ὁ πολῦτιμος φίλος μου διετέλει ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ ἐνὸς ἄρθρου, τὸ ὅποιον ἐδημοσίευσεν πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους, κατὰ τὸ 1901, εἰς τὸ «Ἀστὺκαθ' ἂν χρόνον ἀνηγγέλλετο ἢ πρὸς ἴδρυσιν Διδασκαλείου δωρεὰ τοῦ κ. Μπρασιλῆ. Τοῦτο δὲ εἶναι εὐχάριστον, διότι ἀποδεικνύει ὅτι ἄνευ τινὸς ἐπιδράσεως, ἀλλ' ἐκ τῶν αὐτῶν σκέψεων ὁρμώμενος κατέληξεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὅποιον καὶ ἐγὼ εἶχα τότε καταλήξει: ὅτι μόνον διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ Συνδιδαιτητικοῦ συστήματος θ' ἀποκτήσωμεν δημοδιδασκάλους ὁποίους ποθοῦμεν καὶ φανταζόμεθα.

Ὅστε οἱ δύο ἡμεῖς, οἱ μὴ παιδαγωγοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, τασσόμεθα ἀντίθετοι πρὸς τὰς κρατούσας σκέψεις μεταξὺ τοῦ παρ' ἡμῖν παιδαγωγικοῦ κόσμου, διότι γνωρίζω ὅτι καὶ οἱ κρῆτιστοι καὶ οἱ ἔσχατοι τῶν παιδαγωγῶν ἔχουσιν ἐκπεφρασμένην γνώμην, ὑπὲρ τοῦ Ἐξωτερικοῦ

συστήματος, πλὴν ἴσως τινῶν ἐκ τῶν νεωτάτων.

Ἐν τούτοις, μεθ' ὅλην τὴν ἐκτίμησιν, τὴν ὁποίαν τρέφω πρὸς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, καὶ μεθ' ὅλην τὴν ὑποχρέωσιν, ἣν αἰσθάνομαι νὰ σεβασθῶ γνώμας προερχομένας βεβαίως ἐξ ἐγγυτέρως μελέτης, δὲν κατώρθωσα νὰ μεταπεισθῶ, τοῦναντίον μάλιστα βαθυτέρα τοῦ ζητήματος ἔρευνα με ἐνίσχυσεν ἐσχάτως ἐτι μᾶλλον εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ Συνδιδαιτητικοῦ συστήματος προτίμησίν μου. Ὅχι ὀλίγον δὲ συνέτεινεν εἰς τοῦτο καὶ τοῦ ἀειδύμου Ἰωάννου Ν. Οἰκονομίδου ἡ γνώμη, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1858 ὡς προσωρινὸς ἄρχων τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἐπτανήσῃ ἐπρότεινε τὸ Συνδιδαιτητικὸν σύστημα ὡς ἀπαραίτητον πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων.

Ἵποθέτω ὅτι οἱ ἡμέτεροι παιδαγωγοί, πάντες τρόφιμοι τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, ἐμπνέονται ἰδίως εἰς τὴν κατὰ τῶν Συνδιδαιτητικῶν Διδασκαλείων προκατάληψιν ἐκ τῶν συμπερασμάτων τοῦ Διδασκαλικοῦ Συνεδρίου τῆς Δρέσδης τοῦ 1848 καὶ τοῦ περιλαλήτου βιβλίου τοῦ Ρύλε (Rühle) περὶ τῆς Διαιτήσεως τῶν Διδασκαλιστῶν. Ὅσα τοῦλάχιστον ἐν μέτρῳ ἔγραψεν ὁ κ. Γεωργαντᾶς καὶ ἄλλοι κατόπιν ὑπερβολικώτερον ἀνεμάσθησαν περὶ τῆς ἐπιβλαβούς ἐπιδράσεώς τῆς δύναται ν' ἀσκήσῃ ἐπὶ τοῦ μελλόντος διδασκάλου ἡ περιωρισμένη καὶ κανονικὴ ζωὴ τῶν Συνδιδαιτητικῶν Διδασκαλείων εἶνε ἀπλῆ ἐπανάληψις τῶν γερμανικῶν ἰδεῶν τοῦ Συνεδρίου τοῦ 1848.

Καὶ δὲν εἶνε δυνατόν ἢ ἐξωθεν νὰ δανεισθῶσι τὰ ἐπιχειρήματά των οἱ παρ' ἡμῖν πολέμιοι τοῦ Συνδιδαιτητικοῦ βίου τῶν διδασκαλιστῶν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα καμμία δοκιμὴ δὲν ἐγένεον, ὥστε ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων νὰ κρινώμεν καὶ νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ τῶν δύο συστημάτων. Τὰ Διδασκαλεῖά μας ἰδρύθησαν ἀνέκαθεν διὰ λόγους ἰδίως οἰκονομικοῦς ἐξωτερικὰ καὶ ὡς τοιαῦτα μόνον ἐλειτούργησαν ἕως τῶρα. Ὁ κ. Εὐταξίας πρῶτος εἰς τὰ νομοσχεδία του κάπου με προφανῆ δηλιαν ἐπρότεινε τὴν διὰ Β. Διαταγμάτων δυνατὴν προσθήκην καὶ οἰκοτροφείων εἰς τὰ Διδασκαλεῖα τῶν θηλέων ἰδίως.

Ἐν τούτοις εἶνε πασίγνωστον ὅτι μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τῶν δημοδιδασκάλων τοῦ 1848 δὲν κατελύθη τὸ σύστημα τῶν Συνδιδαιτητικῶν Διδασκαλείων ὅπου ἐπεκράτει ἐν Γερμανίᾳ. Ἐπεκράτει δὲ καὶ ἐπικρατεῖ εἰς τὰ πλείεστα γερμανικὰ κράτη. Ἄλλ' ἴσως δὲν εἶνε ἐπίσης γνωστόν ὅτι καὶ ὁ πρῶτανις τῶν συγχρόνων Γερμανῶν παιδαγωγῶν Ράιν ἐρρίψεν ἐσχάτως εἰς τὴν

ιδρύματος τοιούτου ακριβώς, ώστε να εύρισκουν εκείτα στοιχεία πλήρους μορφώσεως ήθικης, φυσικής και πνευματικής οι μέλλοντες διδάσκαλοι του έθνους, ιδίως δε οι εκ του έξω έλλητισμού προερχόμενοι προς σπουδήν εις την πρωτεύουσαν του έλευθέρου Κράτους, και αν ανεπτύσσοντο δεόντως της τοιαύτης άρτίας των διδασκάλων μορφώσεως τα ευεργετικά αποτελέσματα επί της τύχης του καθόλου Έλληνισμού, θα έπλειοδότει εις γενναιοδωρίαν ο φιλογενέστατος άνήρ. Ούτω δε το φερόνυμόν του Διδασκαλείου δεν θα ήτο εν εκ των τεσσάρων του Κράτους, έχον μόνον γνώρισμα την ευπρέπειαν της οικοδομής, αλλά θα καθίστατο πρότυπον του είδους του εν τη Άνατολή, άληθές φυτώριον των νέων και άρτίων διδασκάλων του Γένους.

Και όμως δεν απέλιζομαι άκόμη. Ίσως το ίδρυμα, επί του οποίου άπαξ εξέτεινε την προστατευτικήν του χείρα ο πολυσεβάστος πρεσβύτες, δεν έγκαταλείφθη εις την τύχην του. Ίσως βραδύτερον παραπλεύρωσ του Διδασκαλείου θεμελιωθή και το Οικότροφειον, το άπαραίτητον συμπλήρωμά του και τα λοιπά εξαρτήματα τα συντελούντα εις την τελείαν των διδασκαλιστών μόρφωσιν. Και ίσως άκόμη—το σπουδαιότερον—φροντίση ο χορηγών ν' αξιόση όχι μόνον την όργάνωσιν αυτού κατά τα άριστα υποδείγματα, αλλά και την δι' είδικού νόμου διακανόνισιν της λειτουργίας του Μαρσαλείου Διδασκαλείου, όπως εξασφαλίση αυτό από των έπιδρομών της μικροπολιτικής.

Διότι βεβαίως τα άριστα των ιδρυμάτων, αν λείψη ή ένοικουσα και ζωογονουσα ταυτα ψυχή, απομένον ταίχοι μόνον και ξύλα. Δεν υπάρχει δε εις τον τόπον μας έλλειψις ψυχών, αλλά δυστυχώς ή ευτελεστάτη του τελευταίου μικροπολιτευτού άπαίτησις τας στέλλει εις την κόλασιν και εις τό καθαρτήριον. Αν δε άληθώς από της Έκπαιδεύσεως του λαού άνεμένομεν την αναμόρφωσιν του Έθνους, πρό πάντων την Έκπαιδεύσιν, πρέπει ν' απαλλάξωμεν από τους όνυχας του κοινοβουλευτικού όρνέου προστατευόντες τους λειτουργούς της και τα ίερά της.

Δύνασθε να γράψητε με όσον θέλετε άκτινοβόλα γράμματα επί της προσώψεως του Διδασκαλείου τό εύλογητόν όνομα του Μαρσαλή, ο κυριαρχών εντός αυτού, ο ρυθμιζών κατά την όρεξίν του την διοίκησιν από του διευθυντού μέχρι του σαράνοντος την αύλήν, ο κανονίζων τό πρόγραμμα της διδασκαλίας από της παιδαγωγικής μέχρι της χειροτεχνίας ο άληθής κυρίαρχος και οικοδοσέπτης θα είνε ο εκάστοτε κυβερνητικός βουλευτής.

Είπα ότι έλπίζω συνέχειαν της υπέρ του Διδασκαλείου μερίμνης του κ. Μαρσαλή, ήτις άποτελεί εν μέρος της ανεξαντήλητου στοργής του άνδρός προς την Έκπαιδεύσιν του Έθνους. Πό-

σον δε σκόπιμος θα είνε και συντελεστική προς την καθόλου έθνικήν άγωγήν ή πρό παντός άλλου δημιουργία ικανών διδασκάλων εν άναμένει βέβαια παρ' έμοϋ να μάθη ο περί ταυτα πολυπειρος και έντριβέστατος πρεσβύτες. Ζη άλλως εις χώραν όπου πρόσφατα είνε τα θαυματουργά αποτελέσματα της όράσεως παιδαγωγών ως ο Δημήτριος Τιχομίρωφ.

Αν παραδεχθώμεν ως όρθήν την θεωρίαν των ύμνητων της λαϊκής μορφώσεως: Καθώς ίσχυρότατον ύλικώς θεωρείται τό Έθνος τό έχον την άρίστην στρατιωτικήν όργάνωσιν, ούτω και ή πνευματική δύναμις θάνήκη εις τό έθνος τό μέλλον να όργανώση ως άριστα την εκπαιδεύσιν του.

Αλλά καθώς κύριον και πρώτον μέλημα πάσης στρατιωτικής όργανώσεως είνε ή παρασκευή στελεχών, ούτω πάσης εκπαιδευτικής όργανώσεως πρώτη φροντίς πρέπει να είνε ή μόρφωσις διδασκάλων. Όσον και αν τροποποιηθή και βελτιωθή ο νόμος της Δημοτικής Έκπαιδεύσεως, όσον και αν κατασταθούν τα προγράμματα σύμφωνα προς τα άριστα πρότυπα των γερμανικών και έλβετικών σχολείων, όσα διδακτήρια και αν οικοδομηθούν καινεουργη και στολισθούν με τα πλουσιότερα όργανα διδασκαλίας, τίποτε δεν γίνεται χωρίς διδασκάλους αξίους της άποστολής των.

Και ήμπορεί να επαναλάβη κανείς, ότι έλεχθη περί πολιτευμάτων: Άριστον εκπαιδεύσεως σύστημα είνε άγαθός διδάσκαλος.

Διά τουτο ή πρώτη άρχή προς αναμόρφωσιν του εκπαιδευτικού μας συστήματος πρέπει να γείνη από τα Διδασκαλεία, και εΐθε να γείνη διά της ευεργετικής πρωτοβουλίας του κ. Μαρσαλή, όστις θα καταστή ούτως ο άληθής πρωτουργός της πνευματικής αναγενήσεως του Έλληνισμού! *

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΛΟΥΔ. ΣΤΑΪΝ

Τό πνεύμα του ανθρώπινου γένους, όποϊον από των πρώτων άρχών της άξιοπίστου ιστορίας εκδηλούται εις οικοδομικά και άλλα καλλιτεχνικά μνημεία, εις την ποίησιν και επιστήμην, εις νομοθετικά διατάξεις και θρησκευτικά συστήματα, εις κοινωνικούς οργανισμούς και πολιτικά ιδρύματα, παρίσταται ως ζήτησις τις άτελεύτητος και εν ακότῳ ψηλάφησις, ως αιώνια περιπλάνησις. Αυτή ή ιστορία είνε οίονει Όδύσειά τις του ανθρώπινου πνεύματος ποιηθεΐσα υπό του θεΐου του σύμπαντος ποιητού. Ως δε, προκειμένου

* Έδημοσιεύθη και εις την έφημερίδα «Αθήναι» 29—30 Απριλίου.

περί της πατρίδος του Όμήρου, σκοτίζονται να λύσωσι τό ζήτημα, αν ή Ίλιάς και ή Όδύσεια είνε έργον ενός ποιητού ή πλειόνων ή και προΐόν του πνεύματος σύμπαντος του Έλληνισμού, ούτω και αι έπτά μεγάλοι της ανθρωπότητος θρησκείαι έρίζουσι διεκδικούσαι εκάστη υπέρ έαυτης τον συγγραφέα της Όδύσειας της ανθρωπότητος, τον κυβερνήτην των τυχών και δημιουργόν του σύμπαντος. Εΐτε εις εΐτε πολλοί είνε οι ποιηταί της παγκοσμίου έποποιίας, εκάστη των ύπαρχουσών έπτά μεγάλων της ύψηλίου θρησκειών προβάλλει αξιώσεις υπέρ έαυτης. Εκάστη πολιτογραφεί εν ταΐς ίεραΐς αύτης βίβλαις τον θεΐον συγγραφέα της Όδύσειας της ανθρωπότητος λόγω μόν ίνα ύμνήση Αυτόν, έργῳ όμως ίνα αύτή υπέρ τας άλλας δοξασθῆ. Και όσον άφορᾷ δε εις τον τρόπον της συγγραφής, υποδιαιρούνται, ως και περί του Όμηρικού ζήτηματος προκειμένου, εις Σχολάς. Αί μόν άθείστικαί θρησκείαι, ως ο Βουδδισμός παραδείγματος χάριν, ούτε δημιουργόν όλωσ, ούτε ένα δημιουργόν κατά συνέπειαν αναγνωρίζουσιν. Ό ποιητής της παγκοσμίου έποποιίας, όνοματιζόμενος παγκόσμιος ιστορία, είνε κατά τας άθείστικας θρησκείας ανώνυμος, ό έστι μεθερμηνεύμενον εις φιλοσοφικήν γλώσσαν: ή υπερτάτη και πρώτη αίτία του κόσμου είνε ακατάληπτος (unknowable) κατά Σπένσερ, ή αϊώνιον τι γέννημα του ανθρώπινου πνεύματος και δημιουργημα, και διά τουτο τα κύρια του ιδεώδους ανθρώπου χαρακτηριστικά φέρον βουλήσεως όν, ως ο Φίλνερβαχ έρμηνεύει την του άθείσμου άρχήν. Ό δογματικός άθείσμός, όστις ού μόνον τό καταληπτόν της παγκοσμίου άρχής άμφισβητεί, αλλά και μετ' έπιδεικτικού στόμφου ένασμενίζεται να διακηρύττη ότι ούδεις δημιουργός ύπάρχει, ίσταται εις τό λογικόν ύψος έρμηνευτού του Όμήρου, όστις ήθελεν ίσχυρισθῆ, ότι τα γράμματα, αι συλλαβαί και αι λέξεις των Όμηρικών έπων ως εν στροβίλῳ συμπεριδινηθέντα συνεπλάκησαν και τυχαίως άφ' έαυτών συνηρμολογήθησαν εις έπικόν άριστούργημα. Αί δε πολυθεΐστικαί πάλιν θρησκείαι κηρύττουσι πλείονας, ως επί τό πολύ δύο δημιουργούς Όρμουζ και Άριμάν, Βισνού και Χίθαν, παραλλήλως των όποϊων βαινει εν τη φιλοσοφία ο δυασμός φιλίας και νείκουσ» παρὰ τῷ Έμπεδοκλείῳ, ιδέας και ύλης παρὰ Πλάτωνι, είδους και ύλης παρ' Άριστοτέλει, ψυχής και σώματος, θεοϋ και κόσμου διά συμπάσης της μεσαιωνικής φιλοσοφίας, νοήσεως και εκτάσεως παρὰ Καρτεσιώ. Τέλος εν ταΐς μονοθεΐστικαΐς θρησκείαις συντελείται ή ένωσις εκ των κυριωτέρων γνωρισμάτων εις τον ένα δημιουργόν. Αλλά παρὰ τον ένα τουτον και μόνον διά την εν τη ανθρωπινή φύσει και αντιλήψει συμπαρομαρτούσαν έννοιαν της πληθύος των ά-

παιτήτων κατά την ένέργειαν του ενός ως συμπαρστατάς εις ύπουργούς αυτού έταξεν ή μόν Έβραϊκή θρησκεία τον Μωϋσσην και τους προφήτας, ο δε Χριστιανισμός τον υϊόν του Θεοϋ, την Θεοτόκον και τό άγιον Πνεύμα και ο Μουσουλμανισμός επί πασι προσέθηκε και τον κατ' έξοχήν (par excellence) προφήτην τον Μωάμεθ.

Εν τῇ φιλοσοφία εις τον μονοθεΐσμόν αντίστοιχῆι ο πανθεΐσμός καθ' όλας αύτου τας αποχρώσεις και παραλλαγάς συνσφιζόμενας πάσας εις την θεωρίαν του Έγέλου, καθ' ήν πάντα τα θρησκευτικά συστήματα ούδεν άλλο είνε ή άτελη, ψελλίζοννα μεταφυσικά συστήματα προσηρμοσμένα προς τας στοιχειώδεις της ανθρωπίνης φύσεως απαιτήσεις εικονικής έξωτερικεύσεως.

Ό,τι αι θρησκείαι διά συμβόλου έρμηνεύουσι, τουτο ή μεταφυσική ζητεί υπό τύπον έννοίας έδραΐως να διαμορφώση.

Είνε άληθές ότι ή μεταφυσική επί του παρόντος θεωρείται ως προγεγραμμένη και δι' αναθέματος έστιγματισμένη. Διότι τό είδωλον, τό όποϊον εΐπερ ποτέ σήμερα ήμεΐς έθεοποιήσαμεν, καλείται πραγματικότης, ούχι άλήθεια. Κατεχόμεθα υπό άσέστου δίψης γνώσεως πραγματών και συστηματικής άπεχθείας προς αίτια. Είμεθα ούτως εΐπεϊν μέχρι φανατισμού θιασώται του μέτρου και του βάρους. Και ως πᾶς φανατισμός αντίτάσει τον διά του πυρός θάνατον ως πρᾶξιν πίστewς (Autodafé) κατά παντός ό,τι αίρετικώς άντιστρατεύεται εις τό δόγμα αύτου, ούτω και ήμεΐς εν τη κατεχούση ήμας θρησκομανία του αριθμού, του μέτρου ή του βάρους είμεθα πρόθυμοι να αναφωνήσωμεν μετὰ του αίρεσιάρχου του νέου δόγματος Χούμ(ε): «εις τό πυρ πάν ό,τι δεν συνάδει προς μαθηματικούς ύπολογισμούς ή παρατηρήσεις επ' αύτων των πραγμάτων ή της πραγματικότητος». Η πυρά ίσταται από ενός και ήμίσεος ήδη αΐωνος έτοιμία και μυρία εκτοτε καταδικαστικά αποφάσεις εξηγγέλησαν κατά της μεταφυσικής υπό των ύλιστών. Αλλ' όποϊον θαύμα! Η νεκροφανής ήγεμονίς ζῆ' εγείρεται και κινεΐται, μετὰ τινος μάλιστα άδιακρίσιως αμακρεΐα πλατειά ξεπλώνεται» και ούδεις μορρασμός αύτης δεικνύει, ότι δεν συναινεΐ να άφήση τό μαυσώλεον αύτης, τό νεκρόν είδωλον αύτης ιδιοχείρως να έμπρήση και εξ ιδίων δυνάμεων να εγκαινίση την παλλιγενεσίαν αύτης. Πάν ό,τι κατά την τελευταίαν έκαιονταετηρίδα παρεδόθη υπό των όπαδών του θετι-

(*) Σημ. Μετ. Hume (David) διάσημος Άγγλος φιλόσοφος και ιστοριογράφος (1711—1776). Εν τη φιλοσοφία αντιπροσωπεύει τον άκρατον σκεπτικισμόν μετὰ άρνήσεως της ύπάρξεως της ψυχής και του έξωτερικού κόσμου· περί ύπάρξεως δε Θεοϋ και των ιδιοτήτων αυτού θεωρεί τό ανθρώπινον πνεύμα άνίκανον να καθορίση εν βέβαιον.

κισμῶ καὶ ὕλισμῶ ἐκ τοῦ ὕλικῶ τῶν μεταφυσικῶν συστημάτων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Χοῦμε στηθεῖσαν πυρὰν οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ μορμίνες καὶ καλάμινοι πλαγγόνες, ψαθυρὰ καὶ παμπάλαια κράνη καὶ σητόβρωτος διαλεκτικὴ ἀποσκευή. Ἡδύνατο νὰ ὑποθέσῃ τις ἐκ τῶν ἀνυψωμένων τεραστίων φλογῶν τῶν καιρομένων βικῶν, ὅτι ἡ μεταφυσικὴ ἀπετεφρώθη καὶ τοῦ λοιποῦ μόνον ἡ κόνις αὐτῆς θὰ φυλάττηται εὐλαβῶς ἐν τῇ ὑδρίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Ἄλλ' ὅποια μετατροπὴ καταπληκτικὴ ἐσχάτως συνετελέσθη. Ὁ ἀρχαῖος Κάντιος, ὅστις ἰσχυρίσθη ἐν τῷ κατὰ τοῦ Χοῦμε ἀγῶνι τὸ ἀκατάλυτον καὶ ἀνέκλειπτον τῆς ἀνάγκης τῆς μεταφυσικῆς, σήμερον δικαιούται. Διότι ἰδοὺ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας παριστάμεθα μέγρτες ἀναγεννήσεως τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας τῆς φύσεως. Ὁ μεταφυσικὸς Φοίνιξ ἐκ τῆς τέφρας τοῦ θετικισμοῦ ἐγείρεται νεαρός καὶ πλήρης ζωῆς. Φιλόσοφος τῆς φύσεως γνησίῳ κόμματος, ὁ Γουλ. Ὁσθάλδος ἐν Δειψία συγγράφει «Φιλοσοφίαν τῆς φύσεως» καὶ ἀπὸ τινος ἐκδίδει ἰδιαίτερον περιοδικὸν «Χρονικὰ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας».

Ἡ φυσικὴ τοῦ Ὁσθάλδου φιλοσοφία δὲν ἀρνεῖται οὐδ' ἀποφεύγει ἐκ δειλίας οὐ μόνον νὰ εἶναι ἀλλὰ καὶ νὰ καλῆται μεταφυσικὴ. Οὐδόλως τάρταται τὸν ἄνδρα ἢ εἰς τὴν λέξιν ἀποδεδεμένη διάστροφος ἐρμηνεία· ἔχει τὸ θάρρος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν συρμόν. Ἰσως μάλιστα ἔχει καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐπιβάλλῃ ὡς συρμόν ὃ τι πρὸ πολλοῦ πλέον θεωρεῖται ὅτι δὲν εἶναι τοῦ συρμοῦ καὶ περιφρονεῖται. Ἀφοῦ δὲ παρακάμπτοντες τὴν «ἐξέλιξιν» τῆς διανοίας ὡς ὁ Ἐγγελος τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐθεώρησεν, ἡμεῖς ἐχαρακτηρίσαμεν αὐτὴν ὡς Ὀδύσειαν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, δυνάμεθα ἤδη τὴν μεταφυσικὴν νὰ παραστήσωμεν ὡς αἰώνιον Σειρήνων ψῆλῃν, ἣτις τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κατὰ τὰς ἀνά τὸν κόσμον περιπλανήσεις αὐτοῦ ἀείποτε κατακλυοῦσα προσελκύει, ὅπως οὐ μόνον τὸ ὅτι, ἀλλὰ καὶ τὸ διότι πάντων τῶν πραγμάτων κατανοήση, οὐ μόνον τὴν τῆ αἰσθησεὶ ὑποπίπτουσαν πραγματικότητά καταλάβῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὑπερτάτην καὶ ἀπωτάτην ἀλήθειαν ἀνέλθῃ. Μεταφυσικὴ εἶναι ὁ ἀκατασίγαστος ἐκ τῶν στέρων τοῦ ἀνθρώπου ἐξερχόμενος στεναγμός, ἡ ἐπιθυμία Τιτάνιος τὸ ἀνεξερευνήτων νὰ ἐξερευνησῇ, τὸ ἀνεξήγητον νὰ ἐξηγήσῃ, τὸ λογικῶς ἀκατανόητον τοῦλάχιστον συμβολικῶς νὰ ἐκφράσῃ καὶ νὰ ὑπαγάγῃ εἰς ἕνα τύπον παρήγορον.

Ἡ μεταφυσικὴ τῶν Σειρήνων ψῆλῃ τῶν ἡμερῶν μας θαυπεύει τὰ ὄψα μας μὲ νέαν μελωδίαν, ἀρχαίου θέματος παραλλαγῆν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ ἀνευρεθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Πᾶν ζήτημα περὶ ἀρχῆς κατὰ τὰ ἀπώτατα αὐτῆς αἰτία εἶνε ζήτημα μεταφυσικόν, κα-

θόνον πᾶσα ἀρχὴ, προκειμένου περὶ φύσεως καὶ πνεύματος, γλώσσης καὶ δικαίου, τέχνης καὶ θρησκείας, εἶνε ἔρευνα σκοτεινῆς καὶ αἰνιγματώδους ἱστορικῆς ἀλληλουχίας ἀνερχομένης εἰς βάθος ἀπώτατον, εἰς ὃ οὔτε μεγασκόπιον, οὔτε μικροσκόπιον, οὔτε πλαστικόν, οὔτε ἀποστακτικόν κέρασ, οὔτε φακός, οὔτε ἀνατομικὴ μάχαιρα ἐξικνεῖται. Πᾶσα ἀρχὴ ἀνατρέχει εἰς προϊστορικούς χρόνους ἀπώτατους, πρὸ τῶν ὁποίων σταμοτᾶ πᾶς ὑπολογισμὸς διαθέτῃ τὰ ἐν χρήσει μέτρα καὶ τοὺς ἀριθμούς· ὥστε, ἀφοῦ δὲν ἐννοοῦμεν νὰ παραιτηθῶμεν πάσης ἐξηγήσεως τῶν ἐκπολιτιστικῶν τῆς ἀνθρωπότητος στοιχείων, ὀφείλομεν, ἂν μὴ δι' ἀποδείξεων μαθηματικῶν, ἀλλὰ τοῦλάχιστον ψυχολογικῶς νὰ ἀνερευνησῶμεν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν.

Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ ἀνομασθῇ πρόβλημα τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, πρόβλημα τοῦ συρμοῦ. Τὸ προβαλλόμενον εἰς ἡμᾶς αἰνιγμα τῆς Σφιγγὸς δὲν εἶνε τὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος ἡ φύσις ἢ τὸ τοῦ χριστιανικοῦ μεσαίωτος ὁ Θεός, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος. Διὰ τῆς μεταβολῆς ταύτης τοῦ θέματος ἐπιτυγχάνεται σύναμα καὶ περιορισμὸς τις τοῦ ὀρίζοντος τῆς μεταφυσικῆς. Ἄν ἐπὶ τοῦ παρόντος συγκατατιθέμεθα ἢ καὶ κατ' ἀνάγκην ὀφείλομεν νὰ παραιτηθῶμεν ἐντελῶς τοῦ νὰ ἐξερευνησῶμεν ὀριστικῶς τὴν πρώτην καὶ τελευταίαν ἀρχὴν παντὸς εἶναι, ἐννοοῦμεν ὅμως τοῦλάχιστον τὴν ἀρχὴν τῆς κοινωνίας ἐν ταῖς ψυχολογικαῖς αὐτῆς ῥίζαις νὰ ἀνακαλύψωμεν.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν καθαρῶς μεταφυσικὴν ἢ ψυχολογικὴν μέθοδον ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι, ἐπειδὴ σκοπὸς τῆς τελευταίας εἶνε οὐχὶ ἡ ἀντικειμενικὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πραγματικότης, διὰ τοῦτο εἰς οὐδὲνα ἔλεγχον τοῦ ἐμπερισμοῦ ὑπόκειται. Δὲν ζητεῖ, ὡς ἡ καθαρῶς μεταφυσικὴ μέθοδος, νὰ ἀποδείξῃ ὅποιος εἶνε ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος, τὸ καθ' αὐτὸ τῶν πραγμάτων, τὸ ὄντως ὄν ἢ τὸ ὑπερφυσικόν, ἀλλὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑποκειμενικὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην, ἣτις ἀναγκάζει ἡμᾶς τὴν δεδομένην τῶν γεγονότων τῆς φύσεως καὶ ἱστορίας ἀλληλουχίαν νὰ ἀντιλαμβάνωμεθα ὀρισμένως ὡδε καὶ οὐχὶ ἄλλως. Ἡ καθαρὰ μεταφυσικὴ ἀσχολεῖται περὶ τοὺς νόμους τοῦ εἶναι (ὀντολογία), ἡ δὲ ψυχολογικὴ μέθοδος ἐντὸς μὲν τῶν νόμων τούτων ἀλλ' ἐξετάζει μᾶλλον τοὺς νόμους τοῦ νοεῖν (νοολογία) χωρὶς νὰ σκοτιζῆται διόλου περὶ τοῦ ὑπερφυσικοῦ τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Ἄν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἠθέλωμεν ἐφαρμόσῃ ἀμφοτέρας ταύτας τὰς μεθόδους, τότε πᾶσαι αἱ θεωρίαι ἐκεῖναι, καθ' ἃς ἡ ἀρχὴ τῆς κοινωνίας ἀνάγεται εἰς παράγοντας κειμένους ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου—θεόν, φυσικόν δίκαιον ἢ τυραννικὴν θέλησιν—θὰ ἔφερον

καθρῶς μετοφυσικὸν χαρακτηριστῆρα, ἅτε ἐνιδρύουσαι τὸν ἀπώτατον λόγον πάσης ἀνθρωπίνης πράξεως οὐχὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς ξένας, ἐπιτακτικῶς ἐπιβαλλομένης ἐξωθεν εἰς τὸν κατ' ἴδιαν ἄνθρωπον ἀπαιτήσεις. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ αἰτιολογία πάσης ἀνθρωπίνης πράξεως ὡς ἐκφάνσεως τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἠθέλεν ἐκάστοτε ἀπορρῆν ἐξ ἐξωτερικῆς ἐπιταγῆς. εἴτε ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ θεοῦ, εἴτε ἀπαρτρέπτου καὶ ἀπαράβατου διατάξεως τῶν αἰώνων τῆς φύσεως νόμων, εἴτε τέλος ἀδυσωπήτου βίας δεσπότου. Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιπτώσεις ἡ ἐξήγησις τῆς ἀρχῆς τῆς κοινωνίας ἠθέλεν ἐξαρτᾶσθαι ἀπὸ ἐξωτερικῆς διαταγῆς, θεοῦ ἢ ἀνθρωπίνου θεσμοῦ. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀντιλήψεως εἶναι ὁ τῶν ἀρχαιοτάτων πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ὡς ἐξαισιῶς παρὰ ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις ἀπεικονίζεσθαι. Κατὰ τὸν Πίνδαρον (*) «ὁ νόμος» εἶνε «ὁ πάντων βασιλεὺς». Ὁ Δημοσθένης τὴν εἰς τοὺς νόμους ὑπακοὴν δικαιολογεῖ παριστῶν αὐτοὺς αἴως ἐπινόημα καὶ ὄντων θεῶν. Φύσις καὶ θέσις ἢ νόμος εἶνε ἡ ἀντίθεσις, ἣτις ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐχώριζε τοὺς φιλοσόφους εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα· καὶ οἱ μὲν πᾶσαν κοινωνικὴν ἀρχὴν, ὡς τὴν πολιτείαν, τὴν γλῶσσαν, τὸ δίκαιον, τὴν θρησκείαν, ἐξήγουν ὡς ἀποτέλεσμα διηνεκοῦ καὶ ἀκαταπαύστου ἐξελίξεως τῶν νόμων τῆς φύσεως καθόλου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπὶ μέρους, οἱ δὲ ἄλλοι πάντα ταῦτα τὰ προϊόντα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἡμερώσεως ἀπέδιδον εἰς κελεύσματα ἢ «ἄνωρα» τῶν θεῶν, εἰς διατάξεις τῆς διεπούσης τὸ σύμπαν ἀνάγκης, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς ἐπινοίας» σοφῶν ἀνδρῶν ἢ φιλάρχων τυράννων.

Αὕτη ἡ περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κοινωνίας θεωρία, ἣτις δι' ἐνὸς ἐξωθεν ἐρχομένου κελεύσματος: «γεννηθῆτω κοινωνία» ζητεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ πρῶτον βῆμα τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως ὡς πράξιν αὐθαιρεσίας, ὡς μυστήριον καὶ θαῦμα κοινωνιολογικόν, εἶναι τόσον ἀστήρικτος, ὅσον καὶ διαδεδεμένη. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἀριθμητικὴν μὲν ὑπεροχὴν δύναται νὰ ἐπιδείξωσιν, ἀλλὰ βερότητα ἢ ἀσῆμαντον ἢ οὐδεμίαν. Μέτρον δὲ τῆς λογικῆς ἀξίας πάσης θεωρίας δὲν εἶνε τὸ πλῆθος τῶν ὀπαδῶν, ἀλλ' ἡ ἐκ διανοητικῆς ἀπόψεως περιωπῆ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς. Ἄλλὰ τοιοῦτοι σήμερον σχεδὸν δὲν ὑπάρχουσιν. Οἱ τοῦ δικαίου φιλόσοφοι τῆς Ῥωμαντικῆς σχολῆς, οἱ συνήγοροι παλινορθώσεως τῆς θεωρίας δι' ἐπανόρθου τοῦ καθ' ἡμᾶς συγχρόνου πολιτισμοῦ εἰς τὸ σύστημα αὐτῶν ὑπὸ

τὸ σύνθημα: αἱ ἐπιστήμη ὀφείλει νὰ μεταστραφῇ, ἔκαμαν μὲν διὰ τοῦ Λ. φὸν Χάλλερ, Φρ. Ι. Στάλ καὶ φὸν Μύλλερ τὴν σπασμοδικὴν ἀπόπειραν νὰ ἀνορθώσωσιν οἰονεὶ δι' ἠλεκτρισμοῦ τὸ θεοκρατικόν τῆς κινωνικῆς ἀναπτύξεως σύστημα, ἀλλὰ μάτην. Μόνον νεκροφανεῖς θεωρίαι ἀναβιοῦσιν, ἀλλ' οὐδέποτε θεωρίαι τελειωτικῶς νεκραί, ἐντελῶς ἀποπεπηγυῖαι καὶ ἀψυχομοφαί. Ἄν τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας πρόκειται νὰλυθῇ συμφῶνως πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἀπαιτήσεις ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὀφείλει κατ' ἀνάγκην ἢ λύσις νὰ βασισθῇ ἐπ' αὐτῶν τῶν ψυχικῶν τοῦ ἀνθρώπου λειτουργιῶν.

Τὸ ἐξ ἔθνογραφικῆς ἀπόψεως ἀναντίρρητον γεγονός, τὸ ἀξίωμα πάσης κοινωνιολογίας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πανταχοῦ καὶ πάντοτε εὐρέθη ἐν τινι συνόλῳ καὶ οὐχὶ μισμονωμένος, χρήζει ψυχολογικῆς ἐξηγήσεως, ἀπορρῆσεως ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ἀνθρώπου κοινωνικότητος τοῦ νοεῖν, αἰσθάνεσθαι καὶ πράττειν. Ποία ἐσωτερικὴ ὄρμη ἄγει τὸν ἄνθρωπον νὰ εἶναι κοινωνικὸς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπερβολῆς νὰ δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ τις, ὅτι ὁ καθ' ἕναστον ἄνθρωπος εἶναι τι φανταστικόν (fiction), ὡς τὸ ἄτομον (ἐν τῇ φυσικῇ)! Καθ' ὃν τρόπον τὰ ἄτομα—καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ ὑπερξίς των εἶνε ἀποδειγμένη—δι' ἡμᾶς μόνον εἰς ὄγκους, ἐπομένως εἰς συνάφειαν δύο τοῦλάχιστον ἀτόμων ὑπάρχουσι καὶ εἶνε ἀντιληπτά, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος μόνον καθ' ὁμάδας διμελεῖς, πολυμελεῖς καὶ ὀλομελεῖς ἐκφαίνεται καὶ λόγου ἀξίαν ὑπόστασιν ἔχει. Πόθεν ἢ ἐλξίς αὕτη; Οἱ μὲν χημικοὶ ἀπαντῶσιν: ἐνεκα τῆς συγγενείας (affinität) τῶν σωμάτων, ἣν παρατηροῦμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄψυχα· οἱ δὲ φυσικοὶ, ἐνεκα τῆς ἐλξεως (attraction) Ἄλλὰ προφανῶς πάντα ταῦτα εἶνε τρόποι, μεταφοραὶ, εἰκόνας ἢ ἀναλογίαι, αἰτινες ληφθεῖσαι κατ' ἀρχὰς ἐκ τῶν τῆς συγγενείας καὶ ἐλξεως φαινόμενων τῆς συμβιώσεως τῶν ἀνθρώπων προσηρμόσθησαν ἔπειτα εἰς τὰ ἄψυχα ἀντικείμενα καὶ κατήνησαν εἰς τὴν εὐχρηστίαν ὥστε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπέκτησαν δικαίωμα πολιτογραφῆσεως ὡς ὄροι εἰς τὸ ὀνοματολόγιον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

[Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ].

(Ἐπεταί συνέχεια).

Ἐν Ὁδοσῶ

B. ΜΙΧΑΝΑ

(*) Σημ. Μεταφ. νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς ὄνατων τε καὶ θανάτων· ἔχει δικαίον τὸ βιαιότατον ὑπερτάτα χειρὶ.

(Πλ. Γοργ. 484 B)

Μόνον οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὸν Π. Τράνταν, κατακοιμίζουσι τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐπιβάλλοντες σιγῇ τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει, ἵνα ἀπαρτήσῃται καὶ ἀνερόγητοι συμβαδίζωσι μετὰ τοῦ μεγάλου πλήθους τὴν εὐρείαν ὁδὸν τῆς φαυλότητος.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΗΣ¹

ΥΠΟ ANTON WEIS ULMENRIED

(Μετὰ φρασίς Ζήση Δ. Ζαμάνη).

Συχνάκις διαδίδεται μεταξύ τῶν μαθητῶν μιᾶς τάξεως ἡ γνώμη, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἔχει ἐκλέξει τούτον ἢ εκείνον τὸν μαθητὴν ὡς τὸ ἐπιλαστήριον θυμὰ του ἢ τὸν ἀποπομπῶν αὐτοῦ, οὕτως εἰπεῖν, τράγον. Κατ' αὐτοῦ εἶναι ἀδελείπτως δυσηρεστημένος. Σφάλλεται οὕτως ὁ μαθητὴς καθ' ἓνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον; ὀφείλει νὰ ἀνεχθῆ τὰς πικροτάτας λοιδορίας. Συμπεριφέρεται χρηστοῦτως; δὲν ὑβρίζεται μὲν, ἐννοεῖται, ἀλλὰ μόλις καὶ μετὰ βίας κατορθώνει νὰ ἀκούσῃ λόγους τῆς παρακλεούσεως καὶ τοῦ ἐπαίνου. Οἱ μαθηταὶ κρίνουν μὲν ἐν ταῖς ταις αὐταῖς περιστάσεσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀδίκως, ἀλλ' ὅμως δύναται νὰ συμβῆ, ὥστε ἡ κρίσις ἢ ἡ γνώμη των νὰ εἶναι ὀρθὴ καὶ ἀσφαλῆς.

Τὸ πρᾶγμα συνήθως ἀναπτύσσεται ὡς ἑξῆς: Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος μαθητῆς, ὁ οὕτω κληθεὶς «ἀποπομπῶν τράγος», ἀπὸ τῆς εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον εἰσόδου ἢ ἀφ' οὗ χρόνου ἦλθεν εἰς ἐπιμειξίαν μετὰ τοῦ ἐν λόγῳ διδασκάλου δὲν ἐφάνη πρόθυμος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπαιτήσεων, αἵτινες προσβλήθησαν αὐτῷ ὡς καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς μαθηταῖς (ὑπὸ τοῦ διδασκάλου). Ὑπῆρξεν ἴσως ἀμελής καὶ ἀπειθὴς οὕτως, ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπτύχθη παρὰ τῷ διδασκάλῳ ἡ γνώμη περὶ τῆς δυσαισθησίας καὶ ἀδεξιότητος τοῦ μαθητοῦ καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀπόψεως συμπεριφέρεται πλέον πρὸς αὐτὸν ὁ διδάσκαλος κατ' ἄλλον ἢ πρὸς τοὺς λοιποὺς μαθητὰς τρόπον. Εἶναι ἐπομένως εὐεξήγητον καὶ ὅτι ὁ διδάσκαλος διὰ μὲν τὰ παραπτώματα καὶ σφάλματα τοῦ ἐν λόγῳ μαθητοῦ ἔχει ὀξυτέρους ὀφθαλμούς, διὰ δὲ τὰ τυχόν προτερήματα αὐτοῦ ἔχει ὀλιγώτερον ἀνοικτούς ὀφθαλμούς ἢ διὰ τὰ τῶν λοιπῶν μαθητῶν. Ἐν ἡ δὲ περιπτώσει βραδύτερον ὁ μαθητὴς οὕτως πρᾶγματι παρουσιάζῃ βελτίωσιν τινα, δύναται νὰ συμβῆ, ὥστε ὁ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς προλήψεως διατελῶν διδάσκαλος νὰ μὴ ἔχῃ ἀμέσως τὴν ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου προσοχήν, ὅση ἀναμφιλέκτως θὰ ἦτο εὐκαταία. Συμπεριφέρεται πρὸς αὐτὸν διαρκῶς ἢ τοῦλάχιστον ἐπὶ τινα χρόνον ὡσεὶ ὁ ὀσμωρὸς μαθητῆς ἦτο ἀκόμη πάντοτε ὁ πρότερος κηφῆν.

Οἱ μαθηταὶ φυσικῶς τῷ λόγῳ δὲν ἔχουσι γινῶσιν τοιούτων ψυχολογικῶν λόγων καὶ προϋποθέσεων καὶ διακρίνεται τὸ καθ' ἑαυτοῦ ἴσως λίαν συμπαθῶς πρὸς τὸν συμμαθητὴν των, ὅπερ δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν

κρίσιν αὐτῶν περὶ τοῦ διδασκάλου. Ὁ διδάσκαλος ἐπ' οὐδενί(*) λόγῳ θέλει νὰ εἶναι ἀδικός· διατελεῖ μόνον ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς προλήψεως, ἣς δὲν δύναται τόσον εὐκόλως καὶ ταχέως νὰ ἀπαλλαγῆ. Τοῦτο βεβαίως εἶναι ἐλάττωμα.

Θὰ ἦτο εὐχρῆς ἔργον, ἂν ἕκαστος διδάσκαλος προσεῖχεν εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τὴν πρὸς τοὺς μαθητὰς συμπεριφορὰν του ὑπὸ τὴν ἐξηγηθεῖσαν ἀνωτέρω ἐννοίαν. Πρὸ πάντων οἱ μαθηταὶ, οἵτινες εἶναι τὰ «ἀτυχεῖα παιδιὰ» τῆς τάξεως, ἀνάγκη εἶναι νὰ τυγχάνωσιν ἐπιμελεστέρας ἐπισκοπήσεως, ἵνα ἀποφεύγηται ἐπιμελῶς ἐκάστη ἐσφαλμένη ἀντίληψις, ἣτις ἐνδέχεται νὰ ἀναπτύχῃ παρὰ τῷ διδασκάλῳ. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει παρὰ τοῖς τοιούτοις ἀκριβῶς μαθηταῖς ἐν εὐμενῆς καὶ φιλοφρονητικῶν βλέμμα, μία παραινετικὴ λέξις ἔχει πολλῶν μείζονα ἐνέργειαν καὶ σημασίαν ἐκείνης, ἣν θέλουσι τινες νὰ ὁμολογήσωσιν. Εἰθισμένοι εἰς διαρκεῖς μωμὰς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀμβλεῖς πρὸς αὐτὰς διατελοῦντες, αἰσθάνονται νέας δυνάμεις ἀναπτυσσομένας καὶ καλὰς προθέσεις ἐν ἑαυτοῖς ἀναβλαστανοῦσας, ὅταν διακρίνωσιν, ὅτι καὶ περὶ αὐτῶν φρονεῖ καλὸν τι ὁ διδάσκαλος. Ὅταν δ' εὐρίσκωνται ἐν τῇ ὁδῷ τῆς βελτιώσεως, τότε ἡ ἐνθαρρυντικὴ ὑποστήριξις εἶναι ἐτι μᾶλλον ἀναγκαία, ἂν πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ βελτιώσις πλήρης καὶ τελεία.

Ἡ ἀρίστη κρίσις, ἣν μαθηταὶ περὶ τοῦ διδασκάλου των δύναται νὰ ἀποφανθῶσιν εἶναι ἡ ἑξῆς: Εἶναι ἀδυστήρως, ἀλλὰ δίκαιος. Μία τοιαύτη κρίσις ἐκφέρεται πάντοτε μετὰ σεβασμοῦ. Ἀδυστήρως, ἣτις οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ταυτοδύναμις πρὸς τὴν σκληρότητα, δὲν εἶναι τι φοβερὸν διὰ τοὺς μαθητὰς. Σοβαρότης καὶ λογικὴ ἀκολουθία εἶναι αἱ ἀρισταὶ ἰδιότητες ἐνὸς διδασκάλου. Ἄλλ' ὑψηλότερον πασῶν τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων ἐκτιμᾶται ὑπὸ τῶν μαθητῶν παρὰ τῷ διδασκάλῳ ἡ δικαιοσύνη. Προσωποληψία εἶναι ἡ χειρίστη μομφή, ἣν οἱ μαθηταὶ δύναται νὰ προσάψωσι τῷ διδασκάλῳ. Διὰ τοῦτο δ' εἶναι ζήτημα μεγίστης διὰ τὸν διδάσκαλον σπουδαιότητος οὐ μόνον τὸ νὰ εἶναι ἀπολύτως δίκαιος, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ἀποφεύγῃ πᾶν ὅ,τι τὴν ἰδέαν τῆς ἀδικίας, τῆς ἰδέαν τῆς εὐνοίας ὀρισμένων μαθητῶν δύναται νὰ προκαλέσῃ. Ὅτι οἱ μαθηταὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψίν πολλὰκις ἀδίκως κρίνουσιν, εἶναι πρόδηλον, — ἐν τούτοις τὸ πρᾶγμα «δὲν εἶναι τόσον ἀσήμαντον». Ὁ δεσμός τοῦ σε-

(*) Σημ. μεταφρ. Ἄδυνατοῦμεν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι διέλαθε τὸν ὀξυδερκῆ διατριβογράφον, ὅτι δὲν λείπουν καὶ ἐκ τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος ἄνθρωποι ἀσυνείδητοι, οἵτινες ἐνεκα εὐτελεστάτων πολλὰκις συμφερόντων θέλουσι νὰ φανώσιν ἀδικοὶ τοῦναντίον πιστεύομεν ὅτι ἐπιτήρδες ἀπέφυγε νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοιούτων ὄντων ὡς περὶ διδασκάλων, πολὺ δίκαιως.

βασμοῦ καὶ τῆς συμπαθείας δὲν συνάπτεται, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, διὰ βεβιασμένων καὶ ἐπιτετηδευμένων φιλοφρονητικῶν τρόπων, δι' ὀφθαλμοφανοῦς θηρεύσεως δημοτικότητος.

Ἄκαιαμάχητον ἑλικτικὴν ἐπὶ τῶν ἀπαλῶν ψυχῶν τῶν παιδευομένων δύναμις ἐξασκεῖ ἡ δραστηρίαπροσωπικότης, ἣτις φαίνεται καὶ εἶναι ἀνταξία τοῦ ἔργου τῆς. Ἡ πεῖρα ἐπιβεβαιεῖ, ὅτι διδάσκαλοι χαλαροί, ἐν παντὶ ἐπιεικέστατοι, οἵτινες ἐπιτρέπουσι τοῖς μαθηταῖς κατὰ τὴν διδασκαλίαν νὰ συμπεριφέρονται κατὰ τὸ δοκοῦν ἐκάστῳ, δὲν κερδίζουσι τὴν εὐνοίαν καὶ συμπάθειαν τῶν μαθητῶν. Περὶ τοιούτων διδασκάλων ὁμιλοῦσι συνήθως οἱ μαθηταὶ μετ' ἰδιάζοντος, ἐνίοτε περιφρονητικοῦ μειδιήματος.

Ὅτι οἱ μαθηταὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς διδάσκαλοι τινες ἀδυνατοῦντες νὰ τηρήσωσι τὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν, χρησιμοποιοῦσι πρὸς θόρυβον, ἀταξίαν καὶ ἀκολασίαν εἶναι αὐτόδηλον, διότι κεῖται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος. Παρὰ νεαρῶν παίδων καὶ κορασίων νὰ περιμεινῇ τις πλήρῃ ἐγγρατάειαν ὑπὸ ταύτην τὴν ἐννοίαν, θὰ ἐσήμαινε βεβαίως ὑπερβολικὴν ἀπαίτησιν. Ἄλλ' αὐτοὶ οὗτοι οἱ μαθηταὶ οὐδεμίαν ἰδιάζουσαν τέρψιν ἐν τοιούτοις θορυβώδεσι μαθήμασιν εὐρίσκουσι, διότι συναισθάνονται, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν βαινουσι τὰ πρᾶγματα ὅπως ὀφείλου νὰ βαίνωσι. Τὴν μεγίστην εὐχρέσειαν εὐρίσκουσιν ἐν ὠραῖς διδασκαλίας, αἵτινες ἐν ἡσυχίᾳ καὶ τάξει παρέρχονται.

Οἱ μαθηταὶ ἔχουσι ἰδανικὸν διδασκάλου καὶ εἶναι ἀρκετὰ ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι τοῦτο συμφωνεῖ καθ' ὀλοκληρίαν πρὸς τὸ ἀληθὲς ἰδανικόν. Οἱ σπουδαιότατοι παράγοντες τοῦ ἰδανικοῦ τούτου εἶναι ἀγάπη πρὸς τὴν νεολαίαν, ἀνθρωπισμὸς καὶ δικαιοσύνη. Ὅταν οὗτοι οἱ παράγοντες ὑπάρχωσι, τότε συνήθως δὲν λέπουσι καὶ οἱ ἄλλοι τότε τὸ πρόσωπον τοῦ διδασκάλου ἴσταται πρὸ τῆς κρινούσης τρυφερᾶς τῶν μαθητῶν ομάδος βεβαίως ὡς τι ὄν, πρὸς ὃ αὐτὴ ἀτενίζει μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἐμπιστοσύνης, πρὸς ὃ αὐτὴ πλουσίαν μερίδα τῆς θερμῆς τῆς ἀγάπης ἀπονέμει, καὶ ἐτι μακρὸν χρόνον, ἀφ' οὗ ἡ μεταξύ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ σχέσις διαλυθῆ, διατηρεῖ τὸν δεσμόν τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ φιλίας. Ἐν τούτῳ δὲ δύναται καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ ζητῆ τὴν ὠραιότητα ἀμειβῆν τῶν κόπων του.

Τὸ νὰ εἶναι τις πρᾶγματι καλὸς διδάσκαλος, ἀληθὲς παιδαγωγὸς τῆς νεολαίας, δὲν εἶναι ὄντως εὐκόλον, καὶ ἂν ἀκόμη ἐκληθῆ σχετικῶς ἡ ἐννοία, ὅπως ἀκριβῶς τὰ πάντα ἐναυθῆ, ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνάγκη εἶναι νὰ νοῶνται. Ἡ ἀρμοδιότης καὶ οὕτως εἰπεῖν τὸ ἀξιοχρεῶν πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο δὲν ἐπιτυγχάνεται οὔτε διὰ πᾶν ἐκτενῶν σπουδῶν οὔτε διὰ παιδαγωγικῆς ἐπιτηδεύτητος, εὐμηχανίας καὶ τριβῆς (Routine). Καὶ

εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πάντα ταῦτα ἔχουσι τὴν σημασίαν των, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὀφείλει νὰ νοηθῆ βαθύτερον. Ἀπαιτεῖται ἀδιογνωσία (γινῶσι σοῦ τόν), κριτικὴ τοῦ ἰδίου Ἐγώ, αὐτοπαιδευσία, ἀλλὰ πρὸ πάντων ΚΑΡΑΙΑ. Ὅταν ὑπάρχη ἡ τελευταία, τότε θὰ εἶναι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, (ὅφ' ὃ δὲν πρέπει νὰ νοηταὶ μόνον ποσόν τι γνώσεων μετὰ τινων δεξιοτήτων, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις κυρίως μέρφεσις τῆς βουλήσεως καὶ τῆς καρδίας), τότε, λέγω, θὰ εἶναι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα καλόν τι, καὶ ἂν τυχόν ἄλλα τιὰ ἐλλιπῶς ἔχωσιν.

Ὅταν ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς στερεῖται καρδίας, τότε εἶναι ἄψυχον, νεκρὸν πρᾶγμα, τύπος ἀνευ σημασίας, ἐργαλεῖον ἀνευ ἰδιοκτητοῦ. Μόλις καὶ μετὰ βίας ἴσως δύναται τις περὶ ἐνός ἀνθρώπου ὑπὸ ἠθικὴν ἐποψίν νὰ εἴπῃ τι χεῖρον τοῦ ὅτι εἶναι ἀκάρδιος.

Τινὲς νομίζουσιν, ὅτι ἡ σχολικὴ πειθαρχία εἶναι τὸ σπουδαιότατον πάντων α Ἀρκεῖ μόνον » νὰ ἴδω, πῶς τὰ παιδιὰ κἀθηρῆται, πῶς ἐγείρονται, πῶς εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται, συνεπὸντι δ' εἰπεῖν, πῶς ἔχουσι τὰ κατὰ τὴν πειθαρχίαν καὶ τάξιν, ἵνα γινώσκω ἀμέσως, τί ἀξίζει ὁ διδάσκαλος», λέγουσιν οὗτοι οἱ παιδαγωγοί, ὅταν ἀπαγγέλλωσι τὸ παιδαγωγικὸν των σύμβολον τῆς πίστεως. Ἐχουσι δίκαιον; Οὐδαμῶς. Τάξις καὶ πειθαρχία εἶναι ἀναμφιλέκτως σπουδαῖοι, καὶ ἀναπόφευκτοι διὰ μίαν τελεσφόρον ἐργασίαν ὄροι, ἀλλ' αὐτὰ δὲν εἶναι ἡ «καρδία» ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, δὲν εἶναι ἐκεῖνο, ἐξ οὗ ἐξορτάται ἡ εὐδοκίμησις καὶ ἡ ἐπιτυχία. Ἄν παραδώσωμεν τμημὰ τι ἐκ παίδων εἰς τὰς διαταγὰς ἐνός ἱκανοῦ δεκανέως, οὕτως θὰ ἐμβάλλῃ αὐτοῖς βεβαίως ἐν βραχεῖ χρόνῳ τελείαν πειθαρχίαν καὶ θὰ τοὺς διδάξῃ μετὰ τὸ οἰκεῖον στρατιωτικὸν παράγγελμα νὰ ἐγείρωσιν, νὰ κάθωνται κ.τ. ὅ. Τάξις καὶ πειθαρχία εἶναι μόνον μέσα πρὸς τὸν σκοπὸν, δὲν ἐπιτρέπεται δ' ὅμως νὰ καταστῶσι καὶ σκοπός. Αὐτόδηλον εἶναι, ὅτι ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ τηρῇ τὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν, νὰ περιποιῆται ὡσαύτως καὶ προαγῆ μετ' ἐνδιαφέροντος, προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σχολικοῦ βίου, εἶον τὰ διδακτικὰ ὄργανα, τὰς σχολικὰς παραδόσεις, τὸν σχολικὸν κῆπον, τὴν πλατεῖαν τῶν παιδιῶν, — ἀλλὰ παρὰ πᾶσι τούτοις ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ὑπάρχει τι σπουδαιότερον, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι οὐδὲν ἐκ πάντων τούτων εἶναι ἡ «καρδία».

Τ Ε Λ Ο Σ

[Paedagogische Studien XXIII Jahrgang (1902)
Viertes Heft].

¹ Συνέχεια. Ἰδὲ σελ. 89.

ΜΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Ἐπλησίαζεν ἡ ἑορτὴ τῶν ἀνθῶν, ἡ 1 Μαΐου τοῦ 1899, ὅτε συνεννοηθεῖς μετὰ δύο συναδέλφων: τοῦ διδασκάλου τοῦ Λαμπετίου, χωρίου τοῦ δήμου μας, καὶ τοῦ διδασκάλου Λάνθης τοῦ δήμου Ὠλένης, ἀπεφασίσα νὰ ἑορτάσω μετ' αὐτῶν τὴν πρωτομαγίαν ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τοῦ προφήτου Ἡλίου. Ἐγὼ ἀπέειχον περισσότερον τῶν συναδέλφων μου ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς συγκεντρώσεώς μας. Ὑπερτάς δύο ὥρας καθὼς με ἐπληροφόρησαν οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν μου. Εἰδοποίησα λοιπὸν τοὺς μαθητὰς μου ἀπὸ τῆς παραμονῆς νὰ εἶνε ἐτοιμοὶ λίαν πρῶτ' καὶ ὅταν ἀκούσῃ νὰ σημάνῃ ὁ κώδων νὰ πρξευρεθῶν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἐπλησίαζεν ἡ τρίτη καὶ ἡμίσεια πρωινῆ ὥρα καὶ ἀκούω νὰ σημάξῃ τὸν κώδωνα ὁ ἐπιφορτισθεὶς τοῦτο μαθητῆς. Περῆλθον ὀλίγα λεπτά τῆς ὥρας ἀκόμη καὶ πρὶν εἶτι ἐγερωθῶ, με ἐγείρουν ἀναγκαστικῶς αἱ φωναὶ τῶν πρώτων ἐρχομένων μαθητῶν με τὸ γνωστὸν ἄσμα «Ὁ Μάιος μᾶς ἐφθασε». Μετ' ὀλίγον καταφθάνουν καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταί, ἄδοντες καὶ οὔτοι, ἐκ διαφόρων σημείων τοῦ χωρίου, «Ὁ Μάιος μᾶς ἐφθασεν ἢ «καλῶς μᾶς ἤλθες, Μάιε» φερωμένοι ἀπὸ ἄνη καὶ ἑκαστος με τὴν κουλούραν του τὴν μαγιάτικην εἰς τὸν σάκκον του.

Εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν μᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐσφαξε τὸν ἀμνόν, τὸν ὅποιον θὰ φήσωμεν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ εἰζήτει σούβλαν νὰ τὸν σουβλίση. Δὲν ἐβράδυνε νὰ εὔρεθῃ ἡ σούβλα καὶ εἴμεθ' ὅλα ἐτοιμοὶ πρὸς ἀναχώρησιν. Ἄφου λοιπὸν ἀνηρτήσαμεν εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ σχολείου μας τὸν κατασκευασθέντα ἐξ ἀθῆων τοῦ Μαΐου στέφανον, ἐξεκινήσαμεν φέροντες ὡς λάβαρον τὸν σουβλισμένον ἀμνόν. Ψάλλοντες ἄσματα τοῦ Μαΐου διερχόμεθα διὰ μέσου τοῦ ἀφυπνισθέντος χωρίου μας καὶ προχωροῦμεν πρὸς τὸ Λαμπέτιον. Ἡ δρόσος τῆς ἀνοίξεως μᾶς περιλοῦει ἐν τῷ πτηνῷ μᾶς συνοδεύου μετὰ τὰ γλυκύτατα ἄσματά των. Πλησιάζομεν μετὰ 3)4 τῆς ὥρας εἰς τὸ χωρίον, ὅτε ἀκούομεν ἄλλους ὕμνους πρὸς τὸν Μάιον ψαλλομένους ἀπὸ παιδικὰ χεῖλη. Εἶνε οἱ μαθηταί τοῦ Λαμπετίου ἐρχόμενοι εἰς προὔπαντήσιν μας. Χαιρετιζόμεθα ἀδελφικώτατα καὶ βραϊνόμεθα δι' ἀθῆων εἴμεθα ἄλλως παλαιοὶ γνώριμοι καὶ ἀπὸ ἄλλης ἐκδρομῆς, τὰς ὁποίας ἐκάμαμεν μαζί.

Γινόμεθα τώρα συνοδοιπόροι ἐξερχόμεθα τοῦ χωρίου καὶ ἐκείθεν κατοπιτεύομεν διὰ τηλεσκοπίου, ἂν εἰς τὸ βουνὸν τοῦ Ἁγίου Λαζάρου εἶχον υπάγη οἱ μαθηταί τῆς Λάνθης, διότι εἶνε πολὺ πλησιέστεροι αὐτοὶ καὶ ἡ ὥρα τώρα εἶνε σχεδὸν 6. Δὲν φαίνονται καὶ δι' αὐτὸ καθήμεθα ὀλίγον καὶ μετὰ ταῦτα ἀρχίζομεν τὴν πορείαν μας. Ὁ δρό-

μος εἶνε ἀνωφερῆς καὶ ὀπωσοῦν κουραστικὸς, ἀλλὰ μόνον δι' ἐκείνους οἵτινες δὲν γνωρίζουν ποῦ θάληγητρα ἔχει μία ἐκδρομὴ εἰς τοιαύτην ὥραν τοῦ ἔτους καὶ ἐν συμπίσειον ἀδελφικὸν γειτοικῶν σχολείων εἰς τὴν ἐξοχὴν. Οἱ μαθηταί φαίνεται ὅτι αἰσθάνονται τοῦτο διότι ἀνυπομονοῦν νὰ φθάσῃν καὶ, παρὰ τὰς προτροπὰς μας, ἐπιμένουν νὰ μὴ καθίσωμεν εἰς καὶ ἐν μέρος λέγοντες ὅτι δὲν ἐκουράσθησαν. Οὕτω μετὰ 1)2 ὥραν φθάνομεν εἰς τὰς βορειοδυτικὰς ὑπώρειας τοῦ βουνοῦ μας, ἐνῶ συγχρόνως σχεδὸν ἤρχετο καὶ τὸ σχολεῖον Λάνθης. Τὸ ὑποδεχόμεθα με ζητωκραυγὰς, τὰς ὁποίας μᾶς ἀνταποδίδει καὶ συνάπτομεν μετ' αὐτοῦ ἀμφοτέρω τὰ σχολεῖα διὰ πρῶτην φορὰν γειωρίαν.

Ἀναπαυόμεθα ὀλίγον ὑπὸ τὴν σκιὰν δύο δρυῶν πλησίον κρήνης καὶ κατόπιν, προμηθευθέντες ξύλα, θέτομεν τοὺς ἀμνοὺς ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Εἰς δέκα τοὺς μεγαλητέρους μαθητὰς ἀναθέτομεν νὰ φροντίζουσι διὰ τὸ γύρισμα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν μας. Προγευματίζομεν κατόπιν λιτότατα καὶ οἱ μαθηταί ἀφίονται νὰ διασκεδάσῃν μόνοι των. Ἄλλοι στήνουν χορὸν, ἄλλοι ψάλλουν, ἄλλοι συλλέγουσι ἄνηθ, ἄλλοι κυλίσονται εἰς τὴν χλόην, ἕως ὅτου φθάνονται οἱ ἀμνοί, καὶ καθήμεθα εἰς γεῦμα. Εἴμεθα σχεδὸν 200, καὶ ὅλους μᾶς χωρεῖ ἡ ὑπὸ τὰς γηραιὰς δρυὸς σκιά. Τὸ γεῦμά μας διήρχετο πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας, τὸ τέλος δὲ τούτου ἐπηκολούθησαν ἄσματα σχολικὰ, τραγούδια κλέφτικα καὶ χοροί.

Ἦτο ἤδη ἡ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν ὅτε ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Ἐνώπιον ὁποίου μεγαλοπρεποῦς θεάματος εὔρεθίμεν μετ' ὀλίγα λεπτά! Ἀνήλθομεν εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ Δήμου Λετρίνων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ μικρὸς ναὸς τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Εἰσῆλθομεν ὅσοι ἐχωρέσαμεν καὶ ἐψάλαμεν τὸ τροπάριον «Ὁ ἔνσαρκος Ἄγγελος... Ἡλίας ὁ ἐνδοξος».

Ἡ ἀποψὶς ἀπ' ἐδῶ εἶνε θαυμασία. Πρὸς μεσημβρίαν ἔχμεν τὴν πεδιάδα τοῦ Πύργου ὀλόκληρον καὶ τὰ πλούσια χωρία τοῦ δήμου Λετρίνων καὶ τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον. Ἀπ' ἐκεῖ φαίνονται αἱ λίμναι Ἀγυλινίτης καὶ Μουριάς, τὸ Κατάκωλον, οἱ ἐλιγμοὶ τοῦ Ἄλφειου, τὰ ὄρη τῆς Τριφυλίας, ἡ νῆσος Πρώτη. Δυτικὰ φαίνεται ὁ Αἶνος τῆς Κεφλληνίας. Ὁ Ἐρύμανθος πρὸς βορρᾶν, ἡ Φολὴ πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ πέριξ, τὰ ὁποῖα ἐπιδεικνύονται εἰς τοὺς μαθητὰς διὰ γυμνῶν ὀφθαλμῶν καὶ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου.

Τὶ ἐξαιρετὸν μάθημα γεωγραφίας! μακρὰν τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος τῆς αἰθούσης, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Ὅχι ἐπὶ τοῦ χάρτου ἢ τοῦ μαυροπίνακος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς φύσεως, τὸν ὅποιον ἔχει ἀνοίξη ἐνώπιόν

μας ὁ Πλάστης. Ποῦ ἄλλου ἢ ἐπὶ τοιοῦτου χάρτου δύναται τις νὰ διδάξῃ τί ἐστὶ λόφος, ὄρος, ποταμός; τί λίμνη, θάλασσα; τί κόλπος, ἀκρωτήριον; τί πεδιάς, κοιλάς, φάραγξ, λειμὸν; Πόθεν ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ τοιοῦτου μέρους δύναται τις νὰ προσηλυτίσῃ ὑμνητὰς ἀνυποκρίτους τῆς πανσοφίας τοῦ Πλάστου; θαυμαστάς ἀληθεῖς τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως;

Ἄφου ἐπὶ δύο ὥρας ἐμείνομεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς κατήλθομεν καὶ ἠτοιμάσθημεν νὰ φύγωμεν ψάλλοντες τὸ ἄσμα αἰς τὸ βουνὸ ψηλά ἐκεῖ. Οἱ Λανθαῖοι θὰ ἐπρωχώρουν πρὸς βορρᾶν, ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ Λαμπεταῖοι πρὸς τὰ νοτιοδυτικά. Ἡ στιγμή τοῦ χωρισμοῦ ἦτο συγκινητικὴ. Ὅταν ἤρχισεν ἡ ἀναχώρησις, ἐπὶ τέταρτον ὥρας καὶ πλέον δὲν ἤκουε τις τίποτε ἄλλο παρὰ οὐρανομήκεις καὶ μυριστόμους ἀναφωνήσεις: Χνίρετε... Ζήτω τὸ σχολεῖον Λάνθης... Ἄγιου Γεωργίου... Λαμπετίου, ἐνῶ οἱ πῖλοι ἐπέτων εἰς τὸν ἄερα καὶ τὰ μαδῆλια ἐσειόντο.

Κατερχόμεθα τώρα τὸν πρωινὸν ἀνήφορον κατενθουσιασμένοι ἐκ τῆς ἐκδρομῆς, ἄλλοι χορεύοντες, ἄλλοι ἄδοντες, ἄλλοι συλλέγοντες ἄνηθ, πάντες δὲ ἀκούραστοι καὶ φθάνομεν εἰς τὸ Λαμπέτιον. Ἐκεῖ νέοι ἀποχαιρετισμοί, νέαι ζητωκραυγαί, ἄλλα ἐκδηλώσεις ἀγάπης μεταξύ τῶν μαθητῶν μας, οἵτινες ἐμελλον νὰ ἀποχωρισθῶσι, διότι θὰ ἔμενον ἐκεῖ οἱ τοῦ Λαμπετίου.

Προχωροῦμεν τέλος μόνοι μας. Ἐχομεν ἀντικαταστήσει τὰ πρωινὰ μας ἄνηθ τῶν κήπων δι' ἀθῆων τοῦ ἀγροῦ, ἐξ ὧν κατασκευάζομεν καὶ στέφανον. Πρὶν τελιώσωμεν τὸν δρόμον μας ὁ ἤλιος δύει, ἡμεῖς δὲ δύοντα τὸν ὕμνοῦμεν διὰ τοῦ ἄσματος «ὅταν βασιλεύης, ἤλιε χρυσέ». Φθάνομεν τέλος. Οἱ χωρικοὶ μᾶς ὑποδέχονται δι' εὐχῶν καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦντες πορευόμεθα εἰς τὸ σχολεῖον, κρεμῶμεν εἰς τὸν ἐξώστην πλησίον τοῦ πρωινῶ στέφανου τὸν στέφανον τῆς ἐξοχῆς καὶ ἀπερχόμεθα ἑκαστος εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ἐν Ἄγιῳ Γεωργίῳ (Λετρίνων)

Γ. Π. ΚΟΚΚΙΝΗΣ
Δημοδιδάσκαλος

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἦτο ἡ ἐσπέρα τῶν γάμων τοῦ Ἐδίσσων. Ὁ περιώνυμος Ἀμερικανὸς ἐφευρέτης ὠδήγησε τὴν νεαρὰν σύζυγόν του εἰς τὸ οἰκημῶν του, ὅπου μετ' ὀλίγας ὥρας ἐμελλε νὰ παρατεθῇ καὶ δεῖπνον εἰς τοὺς οἰκειότερους τῶν φίλων καὶ τοὺς παραστάτας εἰς τὴν τελετήν.

Ἄφου ἐπαρουσίασε τὴν νέαν οἰκοδέσποιαν εἰς τὸ προσωπικὸν τῆς οἰκίας, τὴν συνώδευσε μέχρι τοῦ θαλάμου τῆς καὶ τῆς εἶπε:

— Ἀναπαύσου, φιλιτάτη μου, καὶ ἐγὼ θὰ ὑπάγω μίαν στιγμὴν εἰς τὸ σπουδαστήριόν μου. Μίαν ἀπλὴν ἐπιθεώρησιν θὰ κόμω. Ἐν τέταρτον τῆς ὥρας καὶ ἐπιστρέφω ἀμέσως.

Περῆλθε μία ὥρα καὶ ἡμίσεια. Ἐν τῷ μεταξύ εἰς ἐκ τῶν μαρτύρων τοῦ γάμου διήρχετο ἐκ τύχης πρὸ τῆς κατοικίας τοῦ Ἐδίσσων καὶ εἶδε φῶς εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ἐπιστήμονος.

— Τί συμβαίνει; ἐσκέφθη, ὁ Ἐδίσσων βέβαια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐργάζεται σήμερον καὶ εἰς τοιαύτην ὥραν.

Ἐφοβήθη μήπως κλέπτης εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ διευθύνεται εἰς τὸ ἐργαστήριον, ὅπου εὔρισκε τὸν Ἐδίσσων βυθισμένον εἰς μελέτας.

— Τί κάμνεις ἐδῶ, ἀθέοφοβε; κραυγάζει.

— Ἐργάζομαι.

— Ἐργάζεσαι τὴν ἐσπέραν τῶν γάμων σου, ἐνῶ σὲ περιμένουν ἡ σύζυγός σου καὶ οἱ προσκεκλημένοι;

Ὁ Ἐδίσσων ἐφάνη ὡς ν' ἀφυπνίζετο. Μίαν στιγμὴν προσεπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἀναμνήσεις του καὶ ἠγέρθη αἰφνης ἀποτόμως:

— ὦ! φίλε μου! σ' εὐχαριστῶ! Εἶχα λησμονήσει ὅτι ἐνυμφεύθη σήμερον.

ΓΝΩΜΑΙ

ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν τιμᾷ τοὺς συναγωνιζομένους αὐτῶ τὸν καλὸν τῆς τοῦ γένους παιδείας ἀγῶνα, προθυμώμενος νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτοὺς, πλανηθέντας ποτέ, εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν μετ' εὐσημοσύνης, ἐλαρότητος καὶ ἀνθρωπότητος, ἀληθινῆς λαλεῖ δὲ πάντοτε καὶ γράφει οὐχὶ ὅπως ἀρέσῃ τῷ συρφετῷ δὲ ὄγλω, οὐτινος τὴν τιμὴν ὑπολαμβάνει τιμὴν φαύλου κριτοῦ, ἀλλ' ὅπως ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα. Καραῖς

Ἄπας ὁ ἀνθρώπινος βίος ἐστὶν ἀκατάπαυστος ἀγὼν τῆς ψυχῆς κατὰ τῶν ἀτελειῶν καὶ τῶν κακιῶν αὐτῆς.

Π. Τράντα.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἡ ἀγωγή τῶν Ἀμερικανίδων.

Ἡ στοργὴ καὶ ἡ φροντίς τῶν ἀμερικανίδων μητέρων πρὸς τὰ τέκνα των εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην Γαλλίδος συγγραφέως, πολὺ ὀρθότερα καὶ προτιμότερα ἢ ἡ τῶν μητέρων τῆς Εὐρώπης. Παρέχουσιν αἱ πρῶται πολλὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰ

τέκνα των κατά τὴν νηπιακὴν των ἡλικίαν καὶ περισσότερην ἀκόμη βραδύτερον, ἀλλ' ἔχουσι πάντοτε ἄγρυπνον εἰς αὐτὰ τὸ ὄμμα των καὶ ὁ μόνος των σκοπὸς εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ τὰ συνηθίζουσι εἰς τὸ θάρρος καὶ τὴν αὐτενέργειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἰδίας εὐθύνης. Ἡ κορασις μαθαίνει νὰ τρέχη καὶ νὰ παίξῃ μακρὰν τῆς μητρὸς τῆς καὶ κυρίως νὰ ὑποφέρῃ στωικῶς τὰ μικρὰ καὶ ἀναπόφευκτα παθήματα. Πίπτει ἐνίοτε καὶ κτυπᾶ καὶ πληγώνεται, τὸ αἷμα βρεῖ ἀπὸ τῆς πληγῆς τοῦ μετώπου. Κλαίει ὀλίγον κατ' ἀρχάς, ἐννοεῖται, ἀλλὰ συνέρχεται ἀμέσως, ὅταν ἡ μήτηρ τῆς, ἡ ὁποία προσέχει πρὸ πάντων ν' ἀφαιρῆσθαι τὸν φόβον ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ παιδιοῦ, τὴν ὑποδέχεται μετὰ τὴν φράσιν· «Ω! τὸ γενναῖόν μου τὸ κοριτσάκι!» καὶ ὑποφέρει τότε τῷ ὄντι μετὰ γενναϊότητος τὴν πρὸς θεραπείαν περιποίησιν. Εἰς τὰ ἐξοχικὰ μέρη ἡ κόρη μαθαίνει νὰ ἱππεύῃ ἢ νὰ ποδηλατῇ, νὰ μεταβαίῃ μόνη εἰς τὴν γειτονικὴν πόλιν καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς παραγγελίας μετὰ τὰς ὁποίας τὴν ἐπιφορτίζουσιν. Ἐκτελεῖ ὅλα ταῦτα ὡς μικρὰ γυνή, ὑπολογίζει ὅσα χρήματα δίδει καὶ λομβάνει καὶ ἐπιστρέφει πάλιν ἐπὶ τοῦ ἵππου ἢ ἐπὶ τοῦ ποδηλάτου τῆς. Ἔρχεται κατόπιν ἡ ἡλικία τῶν σπουδῶν. Εἶναι εἰς αὐτὰς ἤδη προητοιμασμένη, διότι ἔμαθεν ἀπὸ μικρὸν παιδίον εἰς τὰ Νηπιαγωγεῖα μεταξὺ τῶν παιγνιδίων ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ ὀλίγην ἀριθμητικὴν. Εἰς τὴν σχολὴν μαθαίνει νὰ ὑποβάλληται εἰς τὴν πειθαρχίαν τῶν σιωπηλῶν ὥρων καὶ τῶν κανονικῶν παραδόσεων. Ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἀτελεύτητοι παιδία, ἀλλὰ τακτικὴ ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν συνηθίζει ταχέως καὶ ἀρχίζει νὰ αὐτενεργῇ κινουμένη μάλιστα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἀμίλλης, τὸ ὁποῖον ἐμπνέει κατ' ἐξοχὴν ἡ ἀμερικανικὴ σχολή.

Ἡρωισμὸς μητρὸς.

Τὴν κατωτέρω ἡρωικὴν ἀφοσίωσιν μιᾶς μητρὸς διηγείται μία ἀμερικανικὴ ἐφημερίς.

Τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐπέσκηψε πέρυσιν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἡ φρικαλεωτάτη καταστροφὴ τοῦ ἠφαιστείου τῆς Μαρτινίκας, ὑπῆρχον ἀμέτρητα ἱστιοφόρα πλοῖα ἠγκυροβολημένα εἰς τὸν λιμένα. Τούτων τὰ πλεῖστα κατεστράφησαν καὶ οἰκτρὸν εὖρον θάνατον τὰ πληρώματά των, ἐκτὸς τριάκοντα περίπου τοιούτων σκαρῶν, τὰ ὁποῖα κατῴρθωσαν νὰ διασώθῃ ἐν γαλλικῶν εὐδρόμων. Ἐφ' ἐνὸς τῶν πλοίων τούτων, τὸ ὁποῖον ἐντὸς μικροῦ εἶχε καλύψῃ στῶμα πυρῶδος τέφρας, εὐρίσκατο μία νεαρὰ γυνὴ φέρουσα βρέφος μονοτέτες εἰς τὰς ἀγκάλας. Ἡ γυνὴ αὕτη ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἐπιβάται ὤρμησαν εἰς τὸ κατάστρωμα, διότι εἰς τοὺς κοιτωνίσκους ἡ θερμότης ἀπέβαινεν ἀφόρητος καὶ ἀσφυκτικὴ.

Ὁ κίνδυνος καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον φεβερὸς καὶ ἡ δυστυχὴς γυνή, ἥτις ὑφίστατο καύματα ὀδυνηρότατα, ἐν μόνον ἐσκέπτετο, πῶς νὰ σώσῃ τὸ τέκνον τῆς, τὸ ὁποῖον προσφύλαττεν ὅπως ἠδύνατο. Ἡ μανία ὁμως τοῦ ἠφαιστείου ἦτο ἀπηνῆς καὶ ἡ καταστροφὴ ἐφαίνετο ἀφευκτος. Ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τῆς ἡμίκαυτος ἔρρηξε κραυγὴν ἐπικαλουμένη ὑπὲρ τοῦ τέκνου τῆς· βοήθειαν καὶ ἔπασεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εὐδρόμου εἶδον τὴν δυστυχῆ γυναῖκα καὶ ἔσπευσαν νὰ τὴν παραλάβωσιν. Ἦτο ὁμως ἤδη ἀνιάτως κακαυμένη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ ἐξέπνευσε μετὰ τινὰς ὥρας. Πρὶν ἢ ἀποθάνῃ παρέδωκε τὸ τέκνον τῆς, τὸ ὁποῖον διὰ μυρίων προσφυλάξεων εἶχε περισώσῃ κρυμμένον ὀπισθεν τῆς βάρχεις τῆς καὶ σκεπασμένον μετὰ δέρματα. Τὸ παιδίον ἀνέπνεεν εὐτυχῶς ἀκόμη καὶ ἦτο σῶον. Ὁ πλοίαρχος τὸ υἱοθέτησε.

Ῥόδον κυανοῦν.

Ῥόδον κυανοῦν δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς πρᾶγμα ὑπάρχον μόνον εἰς τοὺς μύθους τῆς Χαλιμάς· καὶ ὁμως ὑφίσταται καὶ κινεῖ τὸν θαυμασμόν τοῦ κόσμου ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὸ κυανοῦν αὐτὸ Ῥόδον εἶνε τὸ νέον θαῦμα τῆς Βουανικῆς. Ὁ κατορθώσας τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε ὁ Μάκ Δουὰλ βοτανολόγος τῆς Νέας Ὑόρκης. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐκόμισε τὸ θαυμασιόν ἄθος εἰς Ἀγγλίαν. Καθ' ὅλον τὸν διάπλουν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἐδέησε νὰ τὸ περιβάλλῃ μετὰ μυρίας καὶ λεπτάς περιποιήσεις. Ἐκομίσθη δὲ ἐντὸς μικροῦ θερμοκηπίου, ὅπου ἡ θερμοκρασία καὶ ὁ ἀερισμὸς ἐκανονίζοντο δι' εἰδικῶν μηχανήματων. Οἱ ἀνθοκόμοι τῆς Ἰταλίας παράγουσι ἴα ἐρυθρὰ καὶ πρασίνας πασχαλέας.

Ὁ γυναικεῖος πέπλος.

Ὁ μικρὸς πέπλος, μετὰ τὸν ὁποῖον αἱ κυρίαι πάσης ἡλικίας καλύπτουσι τὴν ὄψιν των, εἶνε πολὺ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὄρασιν αὐτῶν, κατὰ τὸν διάσημον Γερμανὸν ὀφθαλμολόγον Νάγγελ. Ὁ ἰατρός αὐτὸς ἀπὸ ἐτῶν ἐκῆρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ λεπτοῦ τούτου ἀντικειμένου τῆς γυναικείας ἀμφιέσεως. Ἐσχάτως δὲ ἐκθέτει ἐν ἐπιστημονικῷ περιοδικῷ τοῦ Βερολίνου τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσφάτων σχετικῶν παρατηρήσεών του. Ἐξήτασεν ἐπισταμένως 88 περιστατικὰ κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ διατάραξις τῆς ὄρασεως ἔχει ὡς αἰτίαν ἄμεσον τὸν πέπλον τούτον. Κατὰ τὸν Γερμανὸν ἰατρὸν 15 % ἐκ τῶν γυναικῶν, αἵτινες συνηθίζουσι αὐτόν, καταστρέφουσι ἐκουσίως τὴν ὄρασιν των. Αἱ ὀφθαλμικαὶ διαταράξεις ἐκδηλοῦνται ἐν γένει μετὰ τετραετῆ τοῦ πέπλου τούτου χρῆσιν.